

„Základními podmínkami pro integraci do nové společnosti je přístup k dobrému vzdělání a k pracovnímu trhu“. Rozhovor s Barbarou John, bývalou komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně

Barbora Tošnerová

Abstrakt:

Rozhovor se zabývá přístupem Berlína k integraci imigrantů do společnosti v osmdesátých a devadesátých letech dvacátého století. Barbara John se v roce 1981 stala vůbec první komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně. Ze svých vlastních zkušeností přibližuje význam integrace pro postavení migrantů v cizí společnosti, problémy, kterým musela čelit v začátcích své práce, a změnu přístupu většinové společnosti k cizincům.

Barbara John byla první komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně v letech 1981 až 2003. V současnosti je Barbara John členkou Evropské komise proti rasismu a netoleranci Evropské rady (ECRI). Působí také jako poradce německého ministerstva vnitra při přípravě integračních kurzů a zabývá se i jazykovým vzděláním učitelů. Konkrétně se účastní například projektu vzdělávání učitelů, kteří vyučují němčinu jako druhý jazyk. Co považujete podle svých zkušeností za nejdůležitější při integraci cizinců?

Podle mého názoru jsou základními podmínkami pro začlenění se do nové společnosti přístup k dobrému vzdělání a k pracovnímu trhu. Pokud jste vyloučeni ze vzdělávacího systému a z účasti na pracovním trhu, nemůžete postupovat na společenském žebříčku. Budete vždy občanem druhé kategorie a i po dvaceti, třiceti, čtyřiceti letech budou vaše děti stále občany druhé kategorie, protože nebudou moci dosáhnout úspěchu. Proto považuji vzdělání a účast na pracovním trhu za nejdůležitější. Jazyk je podle mého názoru pouze prostředkem k získání dobrého vzdělání. Ale pouhá znalost jazyka, pokud nemáte žádnou práci ani vzdělání, vám ve skutečnosti příliš nepomůže.

Co si představujete pod pojmem integrovaný cizinec?

Domnívám se, že neexistuje žádný přesný model integrovaného občana, a to samé platí i u cizince. A myslím si, že je to tak dobře. Neměli bychom mít takové modely, protože kdo je vytváří? Podle mého názoru můžeme rozlišit dobrého a špatného občana. Pro mě dobrým občanem je někdo, kdo využívá svůj osobní potenciál nejen sám pro sebe, ale ve prospěch celé společnosti. Měl by se zajímat o politiku, věnovat se nějaké dobrovolné aktivitě, něčemu, co přináší nějaký užitek všem. A naopak špatný občan je někdo, kdo se zajímá pouze o svůj vlastní blahobyt, kdo pro společnost nepředstavuje žádný přínos. Domnívám se, že to samé můžeme použít u cizinců. Také by se měli účastnit veřejného života a přinášet užitek celé společnosti. Ale základním předpokladem v tomto případě je, že imigrantům umožníme zapojit se.

Jaké aktivity jste během své práce podporovala, abyste umožnila cizincům zapojit se do německé společnosti?

Jednou z prvních věcí, kterou jsem se po nástupu na post komisařky zabývala, bylo pomoci založit migrantské organizace. Německý veřejný život totiž funguje prostřednictvím organizací a cizinci, kteří přijdou, nic takového nemají. Prvně jsem jim tedy poskytla nějaké peníze, aby měli možnost si takové sdružení založit. To považuji za velmi důležité. A poté, co mají nějakou organizaci, je můžete svolat, dát jim určité úkoly, poradit jim a poskytnout peníze k organizování integračních programů. Jedná se o to umožnit vstup do veřejného života. Ke konci jsme podporovali okolo osmdesáti rozdílných minoritních organizací s odlišným zaměřením. Byly mezi nimi organizace určené ženám, dětem, rodičům a mnohé jiné.

Jakým způsobem se liší současná integrační politika Berlína od integrační politiky v osmdesátých letech, kdy jste se stala komisařkou pro migraci a integraci?

Když jsem začínala, nikdo se o žádnou integraci cizinců nezajímal a to jsem se snažila změnit. Stále jsem Němcům opakovala, že cizinci tu jsou a budou a že není nutné, aby je milovali, ale měli by jim poskytnout stejné šance stát se občany. Ke konci mého působení jako komisařky už mnozí cizinci získali státní občanství. Dnes už také existuje migrantská infrastruktura, cizinci mají vlastní organizace. Ale za nejvýznamnější považuji, že majoritní společnost cizince nakonec přijala. Akceptovala skutečnost, že tito lidé jsou součástí Berlína. K tomuto postoji se dospívalo velmi pomalu, ale dnes už je možné zaznamenat, že vůči cizincům nepřetrvává žádné nepřátelství. Cizinci mohou snadněji získat povolení k pobytu, k práci, požádat o sloučení svých rodin. Vše se stalo dostupnější. Cizinci se stali po právní i sociální stránce přijatelní.

Jaké cíle jste měla, když jste se stala komisařkou pro migraci? Co jste chtěla změnit?

Mým cílem bylo, aby se imigranti stali součástí Berlína. Aby měli stejné šance. Není nutné, aby přijali německý způsob života, mohou mít vlastní. Také mohou mít vlastní podniky, náboženství, ale musí dodržovat pravidla a přinášet užitek společnosti. Potom se společnost stává více otevřenou, pluralitní. To je můj pohled na integraci.

Co považujete za svůj největší úspěch při integraci cizinců?

Za svůj největší úspěch považuji fakt, že integrace se v Berlíně stala diskutovanou záležitostí, o které každý ví. Lidé si uvědomili, že cizinci tu pouze nepobývají, ale že je nutné jim umožnit stát se součástí většinové společnosti. Já osobně jsem musela za integraci bojovat a dnes všichni považují integrační politiku za něco zcela zřejmého a přirozeného. Trvalo to dvacet let, ale stálo to za to.

Kolik cizinců dnes žije v Berlíně¹?

Počet cizinců, občanů jiných států, je v Berlíně okolo 475 000, nicméně každý čtvrtý občan (zhruba 750 000 lidí) má mezi předky někoho z migrantů. Právě jedním z mých cílů bylo, aby cizinci získali německé občanství a aby se stali z právního hlediska rovnocennými.

Jak je to se znalostí němčiny u imigrantů?

Znalost němčiny u cizinců není stále dostatečná. V Německu existují dvojjazyčné školy různých typů. Nazýváme je Evropskými školami. V roce 2005 německá vláda rozhodla, že každý, kdo přijde do země, se musí učit německy a musí složit zkoušku. To platí pro nově příchozí. Ale také lidé, kteří už v Německu žijí, se mohou zúčastnit těchto kurzů. Znalost jazyka u cizinců se postupně zvyšuje, ale stále není uspokojivá. Také záleží na lidech, kteří přijdou. Do Německa přichází mnoho lidí bez dobrého vzdělání. A pokud máte jen mizivé vzdělání, je velmi těžké se učit nový jazyk.

V souvislosti s německou integrační politikou se také hovoří o integračních kurzech. Kdy vznikly tyto kurzy?

Tyto kurzy, které se skládají z německého jazyka a ze základních znalostí o německé společnosti, historii a kultuře, jsou pro cizince povinné od roku 2005. Pro cizince, kteří nevydělávají žádné peníze a žijí ze státní podpory, což je většina, jsou bezplatné.

Je v současnosti možné setkat se s cizími menšinami ve veřejném životě (např. v rádiu, v novinách)?

¹ Celková populace Berlína je téměř 3, 4 miliony obyvatel.

Pomalu ano. Situace se začala měnit zhruba před deseti roky. Dnes je můžete vidět ve sportu, v nějakých filmech, v seriálech. Někteří jsou i v televizi, ale stále bych řekla, že jich není dost.

Jak by podle Vás měla vypadat integrace cizinců na evropské úrovni?

Podle mého názoru integrace cizinců nepatří do pravomocí Evropské unie. Existují nějaké zákony proti diskriminaci, ale integrace samotná je na jednotlivých státech. Neexistuje žádná směrnice o tom, jak integrovat cizince a ani se nedomnívám, že by něco takového mělo být. Každý stát má svou vlastní tradici. Protože co je integrační politika? To je vzdělání a pracovní trh. Můžete mít společný model, který definuje, co je a co není diskriminace, ale nemůžete mít společný model pro integraci.

Barbara John vystoupila na festivalu Dialogu kultur Multikulturního centra Praha v rámci debaty na téma Evropa. Ve svém příspěvku přednesla „Desatero integrace“, tedy toho, co vidí jako základní podmínku pro úspěšnou integraci cizinců. Stručný přepis tohoto integračního desatera přinášíme zde:

1. **Vznik instituce (infrastruktury) zodpovědné za integraci cizinců.** Nestačí jen myslet pozitivně, ale je nutné dát integrační politice konkrétní podobu, vytvořit jeden konkrétní úřad zodpovědný za integraci cizinců v dané oblasti. Tento úřad představuje určitou kontinuitu bez ohledu na měnící se politickou situaci.
2. **Řídící role instituce zodpovědné za integraci.** Náplní instituce není jen koordinovat integrační politiky, ale vést ostatní, přicházet s novými projekty.
3. **Politická spolupráce.** Instituce zodpovědná za integraci nemá sama o sobě takovou váhu, aby mohla měnit stávající legislativu apod. Může přicházet s návrhy na změnu, ale je dobré být součástí širší skupiny, složené z vyšších úřadů a ministerstev, které se zabývají integrací a mají rozhodovací roli.
4. **Kontakt s realitou.** Úřad zodpovědný za integraci musí být v kontaktu s migranty, aby věděl o jejich každodenních problémech a dokázal tak rozhodnout o aktivitách a opatřeních, které jsou pro migrantskou komunitu klíčová.
5. **Účast většinové společnosti.** Do integrační politiky musí být zapojena většinová společnost, se kterou je nutné diskutovat o problémech spojených s migrací a integrací a informovat ji o svých plánech a postupech. Pokud totiž většinová společnost odmítne myšlenku integrace cizinců do své společnosti, celá integrační politika selhává.

6. **Konkrétní představitel jako hlavní zdroj informací o integraci cizinců.** Tento představitel by měl diskutovat o problémech spojených s integrací, být v kontaktu s médií, účastnit se mnoha akcí, vydávat publikace. Pokud tomu tak není, je nebezpečí, že například extrémně pravicové strany ve snaze získat více hlasů využijí obav občanů z imigrantů a podobně.
7. **Vznik migrantské infrastruktury.** Stát, případně zodpovědná instituce, by měly umožnit cizincům zapojit se do veřejného života, poskytnout jim peníze na založení vlastních organizací. Tím dojde ke zrovnoprávnění postavení s původními obyvateli, kteří většinou takové organizace mají.
8. **Kvalitní vzdělání.** Pro úspěšné zapojení do společnosti je nutné umožnit cizinci přístup ke kvalitnímu vzdělání, a to například vytvořením předškolních jazykových přípravek pro děti imigrantů.
9. **Pracovní trh.** Účast na pracovním trhu patří k základním podmínkám úspěšné integrace. Pokud je cizinec nezaměstnaný, obtížně se zapojuje do struktur většinové společnosti, protože má jen velmi omezený kontakt s vnějším světem, neučí se dostatečně cizí jazyk.... Je stále lepší mít nějaké zaměstnání než být závislý na státní podpoře. V případě získání práce s nedostatečným platem je lepším řešením dotovat pracující cizince než poskytovat vyšší sociální podporu nezaměstnaným.
10. **Ochrana před diskriminací.** Cizincům by měla být poskytnuta ze strany státu a společnosti dostatečná ochrana před diskriminačním jednáním, a to například v podobě zákonů a vyhlášek.